

nendum est gratiam actualem esse principium vitae sitae in actu secundo, quae propria est ordinis supernaturalis; ideoque gratiam eandem intrinsece spectare ad ordinem supernaturalem. Iam vero constat ex dictis in Tractatu de ordine supernaturali (de Deo Creant. Th. XXX. seqq.) quod ipse secundum perfectionem ontologicam excedit ordinem naturalem; potestas proinde agendi propria ordinis supernaturalis debet ontologicè praestare potestati ordinis naturalis: cum ergo per gratiam ea potestas conferatur, oportet quod gratia excellentiorem perfectionem ontologicam facultatibus nostris tribuat, quod non aliud est quam vires físicas ei conferre. Quod quomodo fiat declarare possumus ex iis quae in Th. seq. statuimus.

THESIS XVI.

Non demonstratur inter gratias actuales recensendas esse qualitates quasdam reales, non vitales et suapte natura fluentes, quae principium intrinsecum sint actus vitalis indeliberati supernaturalis; tenere autem licet quod actualis gratia absolvatur tum actibus vitalibus tum divina operatione elevante facultatem et cum ea producendo actus supernaturales.

I. Quidam theologi, praesertim Thomistae, docent praeter gratiam actualem excitantem positam in actibus vitalibus, aliam realiter distinctam gratiam actualem admittendam esse, quae praevertat ipsos actus eorumque sit principium quaeque proprie sit gratia excitans. Huiusmodi gratia facultati, cui confertur, inesset ad modum qualitatis, unde qualitas vocatur, qualitas vero *non vitalis*; quia non est actus, sed praecedat actum; qualitas praeterea *natura sua fluens*, quia confertur propter actus; cum itaque actus fluant, non maneant et ipsa cum illis fluit h. e. desinit esse. Ex hac qualitate facultates informatae assequuntur ut elicere possint quemlibet actum supernaturalem, unde hae qualitates simul cum facultatibus principium sunt actus supernaturalis. Et quidem duplex genus harum qualitatum a quibusdam theologis distinguitur, alterum quod principium sit actuum indeliberatorum, alterum deliberatorum. Sed modo de priori genere proprie disputamus, quia eo excluso et aliud quoque facili negotio, habita ratione actionis deliberatae sub gratia, excludi potest.

Illud vero considerandum est, quod qualitates hae censentur necessariae, cum desunt habitus supernaturales infusi; his enim existentibus, facultates iam sunt elevatae et potentes ad actus supernaturales. Cum ergo quaeritur an ad gratiam actualem spectent huiusmodi qualitates mortuae; quaestio est de gratia actuali, quae iustificationem praecedat et quoad eos actus, quorum habitus infusi nondum praexistunt.

II. Ut ordine procedamus, proponemus prius argumenta eorum, qui has timentur qualitates, tum sententiam nostram vindicabimus et simul illorum argumentis faciemus satis.

Argumenta eorum huc redeunt. 1) Idea gratiae actualis, quam Patres exhibent, huc redit ut per eam Deus excitet, trahat, pulset, vocet, tangat cor hominis: atqui excitatio, tractio, pulsatio, vocatio, tactus non sunt effective ab eo, qui excitatur, trahitur etc., sed tantum ab excitante, trahente etc.; gratia ergo actualis est aliquid aliud praeter actus vitales; hi enim sunt effective ab homine.

2) Ut facultates salutariter operentur, elevandae sunt supernaturaliter; ideoque elevatio facultatis praesupponit actui. Porro huiusmodi elevatio debet esse realis et intrinseca; atqui hoc fieri nequit nisi per formam sive qualitatem aliquam realem superadditam. Etenim oportet ut realiter et intrinsece facultas mutetur: atqui iuxta communem doctrinam, nequit aliquid realiter et intrinsece mutari nisi per aliquid novum in eo existens, quod prius non erat: si enim nihil novi est in eo, ipsum idem eodem modo erit ac prius; si autem idem eodemque modo, nulla realis mutatio contingit.

3) Gratia est talis, ut sine ea natura sit essentialiter impotens ad eliciendos eos actus; quare ipsa vires novas confert facultatibus et causa est, si non adaequata, saltem praecipua actuum; atqui quod vires reales novas confert facultati, quod est praecipua causa actuum, est aliquid certe perfectius ipsa facultate, et ab ea distinctum ipsique ut forma inhaerens: ergo.

4) Gratia Deo est in nobis sine nobis, non tantum sine nobis libere volentibus et merentibus, sed sine nobis vi nostra ipsam producentibus. Ergo est aliquid prorsus distinctum ab actibus nostris et a nostra vi naturali. Atqui si talis est, cum certe sit aliquid reale in nobis, necesse est ut sit aliqua

qualitas realis transiens, nam quilibet modus sive qualitas modalis non est reapse distincta ab ipsis actibus et vi naturae.

III. Nostra sententia est admittendas non esse huiusmodi qualitates realiter distinctas infusas facultati, elevationem autem facultatis ad actum supernaturalem eliciendum (cum solum transeunter facultas elevanda est) non fieri per tales qualitates, sed fieri immediate per divinam virtutem operantem in facultate.

Quoad 1^{am} haec est primo sententia Suarezii (De div. Gratia L. III. c. 4.) »Supponimus, ait, actus esse supernaturales et ideo non posse a sola naturali potentia, virtute sua elici: propter hanc enim rationem praecipue moti sunt auctores ad dicendum infundi nobis aliam gratiam priorem his actibus, quae sit principium illorum, quam volunt esse rem creatam et inherentem potentiae, reipsa distinctam ab actu gratiae et principium eius (en sententia clare expressa, de qua nobis est quaestio), quam vocant motionem virtuosam puram ita ut qualitas non sit: alii dicunt esse qualitatem actualem seu transientem a nobis receptam et nullo modo a nobis factam;» subdit porro: »Ego vero censeo nullam talem entitatem infundi, quae sit prior tempore vel natura ipso actu gratiae excitantis vel principium proximum eius, sed solum Spiritum S. immediate ac per se ipsum infundere hos actus, elevando potentiam ad conficiendos illos.» Idem docet c. 19. Porro in iis verbis tria continentur: a) nulla entitas infunditur facultati ut actus gratiae excitantis, puta pie cogitationis elici valeat: b) quod alii volunt effici a Deo, mediante hac entitate, id Deus praestat immediate per se ipsum: c) Deus ita agendo non solum auctor est actuum supernaturalium, relicta potentia in suo ordine naturali, ut quidam, nescio cur, somniantur censuisse Suarez, sed simul elevat potentiam ad conficiendos illos actus supernaturales, h. e. illam collocat in ordine supernaturali. Cf. eundem de Fide III. S. 3. n. 11. Haec autem et non alia est nostra opinio.

Primum argumentum ducimus ex PP. auctoritate. Talis realis qualitas, principium existens actuum supernaturalium, indeliberatorum, pie cogitationis, delectationis etc. foret gratia actualis princeps vel potius ipsa sola esset gratia actualis actusque vitales inter effectus gratiae potius computandi essent,

ut Card. Gotti facile concedit in II. p. Tract. VI. q. 2. ad. 2. § 2. Atqui, si ita est, necesse quoque foret ut penes eos testes revelationis, qui frequentissime et uberrime de gratia locuti sunt et disputarunt, huius qualitatis vel sub hac vel alio aequivalenti nomine mentio aliqua occurreret, praesertim tum cum primam gratiam, qua Deus nos praevent, indicare satagunt. Atqui constat 1) de tali qualitate penes eos testes altum esse silentium, 2) quando ii primam gratiam indicare volunt, a qua pendet totum iustificationis opus, eam ita exhibere, ut tum generatim in operatione Dei, tum speciatim in actu aliquo vitali positam eandem esse clare significent. Quoniam igitur nec operatio Dei, nec actus vitales sunt tales qualitates reales mortuae; ex illis tamen testibus quidnam sit gratia edocendi sumus nec fas est nobis pro lubitu res novas et inauditas coningere; manifestum est propugnatores qualitatis realis auctoritate maiorum destitui. Hoc est argumentum Suarezii l. c. »In concilio, ait, et Patribus nullum vestigium talis gratiae invenimus, quin potius ipsam inspirationem ponunt ut gratiam primam et praeterea indicant immediate infundi ab ipso Spiritu S. et non mediante aliqua qualitate».

Probat ergo ultima minor argumenti allati. Et quidem quoad primam partem probatio eo redit ut ostendamus, quae a Thomistis ex Patribus afferuntur ut indicia et argumenta huius qualitatis, eam reapse non significare. Id praestabimus solventes simul praecedentia argumenta, quae ratiocinationes continent ex iis collectas, quae gratiae actuali Patres adserunt. Itaque primo argumentum ductum ex appellatoribus factis gratiae expediemus. Aiunt (argum. 1°.) doctrinam esse Patrum Deum per gratiam excitare, trahere, pulsare, vocare, tangere cor hominis: porro excitatio, vocatio, pulsatio, tactus non sunt effectus ab eo qui excitatur, pulsatur, tangitur, vocatur, sed ab agente extrinseco; gratia ergo est effectus solius Dei: atqui actus vitales sunt effectus quoque facultatis: item gratia Dei praeventiens est in nobis sine nobis; at actus vitales sunt ex nobis (arg. 4.); ergo indicatur satis clare a Patribus gratia aliqua praeter actus vitales; quae gratia non potest esse nisi qualitas realis. Verum 1) constat *excitationem, vocationem, pulsationem, tactum* esse metaphorice accipienda. 2) Constat quoque his appellationibus: Deus *excitat, vocat* etc. duo significari,

nempe *formalem excitationem, vocationem* etc. atque *causam efficientem* huius vocationis, excitationis etc. existentis formaliter in homine. Constat 3) causam efficientem et extrinsecam esse Deum, qui efficacia suae voluntatis hunc effectum producit. Constat 4) actum moventis in mobili non esse nisi motum ipsius mobilis, ut docet s. Thomas I. 2. q. CX. a. 2., excitationem autem, vocationem, etc. esse motum quendam intentionalem sive actum animae vitalem: sicut enim vis mechanica excitatur formaliter per motum existentem in ipsa ex agente extrinseco, qui motus est actus et moventis et moti, ita facultates vitales, intellectiva et volitiva, quarum motus non est nisi aliquis actus vitalis earundem, excitantur formaliter per actus vitales cognitionis et delectationis aut similes, qui existant in ipsa ex speciali efficacia Dei agentis. Et sane 5) quo redit iuxta Patres huiusmodi excitatio, vocationis, tactus cordis etc.? eo profecto ut sit quaedam illuminatio intellectus, quaedam inspiratio dilectionis, delectationis aut huiusmodi. August. in Psal. CII. n. 16. »Vocat undique ad correctionem, vocat undique ad poenitentiam... vocat per intimam cognitionem. In Ioan. Tract. XXVI. n. 7. »Omnis, qui audivit a Patre et didicit, venit ad me. Videte quomodo trahit Pater, docendo delectat, non necessitatem imponendo. Ad Simplic. I. I. q. 2. n. 21: »Quis potest credere nisi aliqua vocatione, h. e. aliqua rerum testificatione tangatur? quis habet in potestate tali viso attingi mentem suam, quo eius voluntas moveatur ad fidem? Episcopi Afrī ad Zosimum: »Praeparatur voluntas a Domino, et ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium. At cuius rei inspiratione? illius utique, de qua frequenter Augustinus, nempe dilectionis, delectationis, suavitatis, quemadmodum et Patres Synodi Arausic. II. c. 7. gratiam necessariam ad operandum bonum quodvis quod pertinet ad salutem vitae aeternae appellat illuminationem et inspirationem Spiritus S. qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati. Itaque quando dicitur Deus per gratiam suam nos vocare etc. si gratiae nomine donum aliquid creatum intelligitur, ea gratia non est a vocatione distincta; si vero gratiae nomine causa efficiens vocationis intelligitur, ea est Deus, qui profecto solus nos vocat et excitat. In locutionibus quidem Patrum

significatur aliquid praevertens actus vitales; ut cum iidem Patres Arausiaci c. 4. et 6. docent fieri in nobis per *infusionem et operationem Spiritus S.* ut purgari a peccato velimus, ut credamus et omnia bona agere valeamus: id tamen nihil est quod suadeat esse qualitatem aliquam realem inditam a Deo; sed est ipsa Dei operatio, qua elevatur facultas redditurque capax agendi supernaturaliter: de qua operatione mox dicturi sumus. Ad id vero quod ex iisdem Patribus asfertur *gratiam praeveniētem esse in nobis sine nobis* facile respondemus distinguendo. Gratia Dei est *in nobis sine nobis* libere agentibus et merentibus, trans., sine nobis vi nostrae naturae agentibus, subd., vi naturae elevatae; nego; vi purae naturae; subd., h. e. ea sola non sufficit; conc. ea, cum elevata est, reapse non agit, nego. Hinc Bernardus De Grat. et lib. arbit. »Deus tria haec, h. e. cogitare, velle, perficere operatur in nobis. Primum profecto sine nobis, secundum nobiscum, tertium per nos. Cogitatio, quae est actus vitalis, sine nobis physice agentibus fieri nequit: ergo *in nobis sine nobis* non excludit physicam activitatem facultatis. Alia argumenta paulo post expendemus.

Probatur eadem minor nostri argumenti quoad alteram partem. Patribus quaestio erat cum Massiliensibus de initio Fidei, seu de initio conversionis hominis ad Deum; tuebantur autem Patres initium esse ex gratia Dei: porro gratia haec, de qua in hac controversia loquebantur Patres, est gratia prima, quam nullus actus salutaris praecedit, quae est in ordine executionis primum principium salutis. Iam vero cuius indolis est haec gratia? ea est cognitio quaedam, ea est voluntas (seu volitio) quaedam. Ita Augustinus de Praedestinatione Sanctorr. c. 2. disserit: »Commendans (Paulus) istam gratiam, quae non datur secundum aliqua merita, sed *efficit omnia bona merita*, non quia idonei sumus, inquit, cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Adtendant hic et verba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei ceptum et ex Deo esse fidei supplementum. Quis enim non videat prius esse cogitare quam credere? nullus quippe credit aliquid, nisi prius cogitaverit esse credendum... Quod ergo pertinet ad religionem atque pietatem (de qua loquebatur Apostolus), si non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est, profecto non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobis-

metipsis, quod sine cogitatione non possumus, sed sufficientia nostra, qua credere incipimus, ex Deo est." Cont. duas epist. pelagg. L. II. c. 9. »Sed nimirum quod scriptum est, hominis est praeparare cor et a Domino responsio linguae (Prov. XVI. 1.) non bene intelligendo falluntur, ut existiment cor praeparare, h. e. *benam inchoare* sine adiutorio gratiae Dei ad hominem pertinere. Absit ut sic intelligent filii promissionis tanquam... cum audierint a Paulo: *non quia idonei sumus cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis*, ipsum convincant dicentes: ecce idonei sumus ex nobismetipsis *praeparare cor ac per hoc et boni aliquid cogitare*. Quis enim potest *sine bona cogitatione ad bonum cor praeparare?*.... Homo praeparat cor, non tamen sine adiutorio Dei, qui sic tangit cor, ut homo praeparet cor." Et c. 12. »Gratia agitur non solum ut facienda noverimus, verum etiam ut cognita faciamus; non solum ut diligenda credamus, verum etiam ut credita diligamus. Haec gratia, si doctrina dicenda est, certe sic dicatur ut altius et interius eam Deus cum ineffabili suavitate credatur infundere, ita ut non ostendat tantummodo veritatem, verum etiam impertiatur caritatem. Sic enim docet Deus eos, qui secundum propositum vocati sunt, simul donans et quid agant scire et quod sciunt agere." Et c. 20. »Illa possibilitas (nempe naturae), non ut iste opinatur, una eademque est radix. Aliud est enim caritas bonorum radix, aliud cupiditas radix malorum, tantumque inter se differunt sicut virtus et vitium. Sed plane illa possibilitas utriusque radicis est capax; quia non solum potest homo habere caritatem, qua sit arbor bona, sed potest etiam cupiditatem, qua sit arbor mala. Sed cupiditas hominis, quae vitium est hominis, hominem habet auctorem... caritas autem, quae virtus Dei est, ex Deo nobis est. »Iam vero manifestum est his in testimoniis gratiam ab Augustino proponi, quae sita sit in cogitatione, voluntate, dilectione; atqui manifestum pariter est his in testimoniis, quorum simillima plurima alia afferri possent, gratiam eam indicari, quae radix est vitae supernaturalis, quae possibilitati naturae immediate superadditur, per quam incipit in nobis Fides, per quam incipit in nobis dilectio, per quam praeparatur cor; atqui haec est gratia, quam nullum aliud genus gratiae praeverit; sed est ea a qua initium ducit operatio Dei in nobis: ergo

Argumentum alterum ex ipsa rei natura petitur. Talis qualitas contradictionem implicat. Etenim eo ipso quod est realiter distincta qualitas, est quaedam res permanens: nam non est motus aut actio: quidquid autem non est huiusmodi, est permanens, seu non desinit esse nisi per contrarium aut per actionem positivam alicuius causae: igitur gratia haec actualis esset res permanens. Atqui natura gratiae actualis postulat ut sit quid transiens, non secus ac actio facultatis, desinens absque ulla actione contrarii aut expellentis eam: ergo gratia actualis sita in qualitate reali realiter distincta, constat notis contradictoriis. Hoc est argumentum Suarezii: »forte non est possibilis spiritualis qualitas, quae non sit actus vitalis, sed per modum actus primi et tamen natura sua sit transiens et quasi dependens a suo effectu: nam si ab illo non pendet, cur cessante illo, statim corrumpitur, cum sit in subiecto incorruptibili et a nullo contrario expellatur?" Huic argumento profecto non fit satis, si dicas hanc esse naturam huius qualitatis ut haec duo simul patiatur: quibus verbis repetis quidem tuam thesim, sed intactam relinquis argumentum contrarium, quod hanc naturam repugnare ostendit.

Argumentum tertium in eo situm est ut demonstremus absque huiusmodi qualitate, per solam divinam efficientiam obtineri illud, propter quod isti auctores hanc qualitatem exigunt, h. e. elevationem facultatis ad ordinem supernaturalem. Supponitur facultas nondum habitibus supernaturalibus instructa et elevanda transeunter, cum praeparatur, a Deo. Cum istud demonstraverimus, illud confectum erit, quod secundo loco enunciavimus ab initio (n. III.), quod per se non est prorsus distinctum a praecedente et sic faciemus quoque satis argum. 2° e 3°.

Itaque audiamus primo s. Thomam I. II. q. CX. a. 2. »Dupliciter ex gratuita Dei voluntate homo adiuvatur. Uno modo in quantum anima hominis movetur a Deo ad aliquid cognoscendum vel volendum vel agendum. Et hoc modo ipse gratuitus effectus in homine non est qualitas, sed motus quidam animae: actus enim moventis in moto est motus." Et ita in cunctis his quaestionibus de gratia loquitur s. doctor, mentione qualitatis tunc facta solummodo, cum de gratia permanente sermo est. Haec doctrina s. Thomae tum manifeste

confirmat hactenus dicta, tum viam nobis munit ad id quod nobis nunc declarandum est.

Loquitur s. doctor de actibus salutaribus ideoque supernaturalibus; nam agitur de *gratula* Dei voluntate adiuvante; *adiuvatur autem animus* a Deo ad hos actus ponendos; fit ergo animus potens hos actus elicere ideoque constituitur in ordine supernaturali; attamen *nulla qualitas infunditur*; ergo 1) censuit s. Thomas elevari supernaturaliter facultatem per gratiam actualem, citra ministerium alicuius qualitatis. At qui fieri id potest? Comparat 2) s. doctor actionem Dei excitantis in animo piis cogitationes, volitiones etc. actioni moventis mobile. Effatum est toties repetitum a s. Thoma quod actus moventis (non activitas) est ipse motus mobilis. Cum animus movetur a Deo, actus moventis erit quidam motus animi; motus autem animi non sunt nisi actus vitales cognitionis aut volitionis; id est ergo quod procedit ab activitate Dei moventis. Corpus quidem mobile patiens tantummodo est; at animus cum sit vivens, motus eius actus vitalis est ad quem vi sua vitali eliciendum movetur a Deo. Oportet igitur ut ipsa vis animi subsit activitati Dei moventis. Et sane in ipso motu corporis, ante actionem motus, existit contactus moventis et mobilis, per quem fit applicatio activitatis prioris ad posterius. Aliquid simile supponendum est in motione divina nec est cur neges id suppositum a s. Thoma. Unitur scilicet prius, prioritate naturae, vis creata movenda vi divinae moventi ut unum existat principium adaequatum motus seu actus secutari. Iam vero certum est principium quod causa subingis et excitata ad actum a causa superiore ac sub hac et cum hac operans, non solum potest id, quod per se sola posset, sed et illud ad quod a causa superiore fertur, sive ad id, ad quod potentiam habet dummodo a causa superiore moveatur. Deus autem movens animum humanum, potest efficacia suae virtutis movere vel tantum ad id ad quod naturaliter fertur animus, vel ad id quoque quod animus potest sub virtute Dei moventis animum supra exigentiam eius naturae. Sub tali efficacia virtutis divinae explicatur ea, quae dicitur potentia obedientialis animae (de Deo Creante Th. XLI.), ut animus sub Deo et cum Deo operans possit edere actus, quos sola vi naturali cum naturali concursu Dei non valeret, h. e. possit elicere actus

supernaturales. Quocirca in hoc negotio non est spectanda facultas tanquam sola operans, sed coniuncta Deo agenti in illa et simul cum illa atque agenti praeter et supra exigentiam eius naturae. Propter hanc conjunctionem in activitate animus nequit amplius manere intra fines suarum virium naturalium, sed vere et realiter elevatur, novam modum agendi acquirens, qui respondet suae potentiae obedientiali, etsi nulla alia realitas sit praeter Deum agentem et animum sub eo et cum eo operantem.

Cum igitur adversarii dicant: si nulla est qualitas realis insita, habetur sola natura, quae nequit edere actus supernaturales, non bene ratiocinantur et nobis imponunt id, quod vehementer negamus. Nam principium actus non est sola natura, sed natura cum Deo non tantum concurrente sed praeviente et movente ad agendum et quia Deus praevinit et movet facultatem supra eius naturalem exigentiam; reddens efficacia suae virtutis expeditam ad agendum potentiam illius obedientialem; vires, quibus facultas agit, non sunt naturales sed supernaturales. Hic nobis videtur esse conceptus doctrinae s. Thomae, qui sub gratia actuali actus supernaturales supponit et negat qualitates infundi a Deo. Necessitas proinde qualitatis alicuius, cum agitur de elevatione facultatis permanente seu habituali, aliunde est repetenda vel demonstranda; sed de hac re nos heic non agimus. Porro his factum est etiam satis difficultatibus reliquis supra allatis; ideo heic finis esto.

Coroll. Ex hac et praec. Th. collige gratiae competere causalitatem physicam.

ARTICULUS III.

DE GENERALI HABITUDINE GRATIAE AD VOLUNTATEM.

THESIS XVII.

Constat ita addi per gratiam formaliter vires tum physicas tum morales voluntati, ut ex voluntate et gratia unum constituatur principium actus deliberati salutaris, quod est nempe voluntas elevata, illustrata, inspirata. Porro ex hoc consequitur
Palm. De Grat.

1) ipsum liberum arbitrium elevatum in ordine supernaturali constitui potensque effici ut in eo ordine agat secundum rationem suae naturae. Consequitur 2) concursus Dei ad actum deliberatum haberi in ordine supernaturali non secus ac in naturali, qui concursus idcirco non spectet ad actum primum facultatis sed solum ad actum secundum. Consequitur 3) actum deliberatum salutarem perperam spectari ut effectum duplicis diversaeque causae, quae sint humana voluntas et gratia. Consequitur 4) actum deliberatum salutarem et totum esse voluntatis agentis secundum vires gratuito acceptas et totum esse Dei elevantis et adiuvantis voluntatem. Consequitur 5) voluntatem partialem causam dici posse actus cuiuscumque salutaris, partialitate quidem non effectus, sed causae, prout ipsa cum Deo componitur, a quo gratuito elevatur et excitatur ad agendum. Quod si 6) in humana voluntate spectetur id tantum quod ipsa sibi permissa potest naturaliter et ita spectata voluntas comparatur cum gratia, sive, quod perinde est, comparatur secum ipsa elevata, illustrata, inspirata; merito dicitur quod in ordine salutari nihil nobis, sed totum Deo referendum est in acceptis.

I. Breviter rem demonstraturi sumus, ea quae contra afferri possent, recedentes ad sequentes theses, ubi de efficacia gratiae quaestio erit. Itaque primo loco praestituendum est: addi vires physicas et morales voluntati, quod liquet ex dictis Art. praec. Loquimur autem, ut vides, in hac thesi de sola voluntate.

Porro istae vires ita gratuito superadduntur, ut vires sint ipsius voluntatis; per eas enim voluntas constituitur intrinsece potens operari supernaturaliter: homo est enim, qui operatur opera salutis et operatur volendo. Unde liquet non dici has vires esse ipsius voluntatis, ac si ipsi naturaliter inessent aut ab ea exigenterentur, sed dici ipsius esse vires, quia ei gratuito quidem conferuntur, sed ut sint eius, nempe ut per eas ipsa intrinsece potens evadat operari salutariter. Atque haec est ratio loquendi Augustini; qui De Peccat. merit. et remis. L. I. c. ultimo, disserens de impotentia iusti vitandi omnia peccata, ait: »Sed quoniam divino Spiritu, qui multo melius quam nos omnia generis humani novit vel praesentia vel futura, talis vita humana praecognita atque praedicta est, ut non iustificetur in conspectu Dei omnis vivens: fit ut per

ignorantiam vel infirmitatem, non exsertis adversus eam (concupiscentiam) totis viribus (gratuito scilicet collatis) voluntatis, eidem ad illicita etiam nonnulla cedamus, tanto magis et crebrius quanto deteriores, tanto minus et rarius quanto meliores sumus." Cf. et L. II, c. 2.

Et sane hae vires huc redeunt, ut sint tum elevatio intrinseca facultatis, tum actus, secundum hanc potentiam, excitante Deo, eliciti a facultate, in quibus illustratio et inspiratio sitae sunt; atqui elevatio est propria tum intellectus tum voluntatis, cum gratuito conferitur; est enim modus eius: actus eliciti, cum vitales sint, nequeunt non esse eius, a quo eliciuntur; ergo vires, quas gratia formaliter confert, vires sunt voluntatis, sive spectetur gratia quae formaliter inest voluntati, sive spectetur gratia, quae formaliter inest intellectui, quae ideo conferitur ut voluntas sive homo per voluntatem possit operari.

Operatio quidem Dei et ipsa pertinet ad gratiam. Ea subiective seu prout est in Deo spectata, est volitio Dei per se efficax et quoad gratiam triplex specialis operatio Dei distingui potest: nempe 1) activa elevatio facultatis, 2) excitatio illustrationis et inspirationis atque 3) concursus supernaturalis ad actum salutarem. Obiective autem spectata operatio Dei, sive in termino seu effectu est 1) passiva elevatio facultatis seu potestas edendi actus supernaturales sub Deo excitante et concurrente super exigentiam naturae, est 2) illustratio et inspiratio passiva posita in actibus vitalibus, 3) est ipse actus salutaris ab anima elevata, illustrata et inspirata elicitus. Quocirca ita anima operatur cum Deo, ut in ipsa sit principium operationis; hoc autem principium in ea existens illud est quod dicitur *gratia creata*.

Iam vero, si vires, quas gratia formaliter confert, sunt vires ipsius voluntatis eaeque consistunt in elevatione naturae, illustratione et inspiratione; principium creatum completum actus pii et salutaris erit in concreto *voluntas elevata, illustrata, inspirata*. Cum autem hoc principium complectatur duplex elementum, nempe *naturam voluntatis* quae elevatur, illustratur et inspiratur et ipsam *gratitatem elevationem, illustrationem et inspirationem*, sequitur ex voluntate et gratia unam constitui completam vim seu completum principium actus salutaris deliberati.

II. Ex his autem consequitur 1) ipsum liberum arbitrium elevari et in ordine supernaturali constitui; nam liberum arbitrium ipsa est voluntas: cum ergo voluntas elevatur et elevatur ut operetur opera meritoria, elevatur voluntas libera et quatenus est libera. Non igitur gratia destruit liberum arbitrium, sed perficit. Nam elevatio facultatis amplificat potestatem voluntatis, non minuit; illustratio et inspiratio, prout cognitiones et affectiones sunt, nullo modo adversantur exercitio libertatis, imo necessariae sunt ut illud esse possit; prout sunt excitatae speciali modo a Deo, sunt cogitationes et affectiones supernaturales allicientes voluntatem liberam ad actus supernaturales; ergo liberum arbitrium per gratiam perficitur. Nimirum voluntas elevata manet libera in ordine supernaturali, secus enim non ipsa esset, quae elevaretur illudque assequitur per gratiam ut in eo ordine se exercere possit, sicut per solas naturae vires se exercere potest in ordine naturali.

Quocirca, quoniam cuicumque cognitioni et affectioni, qua liberum exercitium voluntatis praeventur, voluntas, cum consentit, consentit quia vult et potest dissentire, si velit idque velle potest; ita et voluntas elevata cuicumque gratiae praeventienti cum consentit, consentit quia vult, potens dissentire, si velit atque id velle potest. Haec est doctrina Conc. Trid. Sess. VI. cap. 5. »Per eius excitantem et adjuvantem gratiam ad convertendum se ad suam ipsorum iustificationem, *eidem gratiae libere assentiendo et cooperando*, disponuntur: ita ut tangente Deo cor hominis per Spiritus S. illuminationem, *neque homo ipse nihil omnino agit, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam et abicere potest*; neque tamen sine gratia Dei movere se ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit." Cui respondet can. 4: »Si quis dixerit liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum *nihil cooperari assentiendo Deo excitanti et vocanti*, quo ad obtinendam iustificationis gratiam se disponat ac praeparet, *neque posse dissentire, si velit*, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere mereque passive se habere. A. S." Quae quidem universalis sunt omnemque assensum gratiae complectuntur; speciatim autem prolata sunt a Synodo pro asserenda libertate sub prima praeventiente gratia, a qua exordium sumit iustificatio adultorum; ibid. cap. 5.

III. Consequi dicimus 2) concursus Dei haberi ad actum deliberatum in ordine supernaturali non secus ac in naturali. Per gratiam elevatam et praeventientem constituitur voluntas in ordine supernaturali: cum autem libere est actura, usura viribus supernaturalibus, illi legi subest cui omnis creatura, ut concurrente Deo agat. Quocirca iste concursus ab hac universalis lege requisitus, non differt ab eo, qui praestatur in ordine naturali, si modum Dei agendi spectas; concurret enim Deus ut causa agat, sive sit causa naturalis sive supernaturalis. Cum igitur concursus Dei tunc se exerat cum iam agens in actu primo constitutum exit in actum secundum, ut proinde concursus supponat actum primum constitutum, non constituat; id et in ordine supernaturali pro actu deliberato valebit. Quapropter concursus Dei non est confundendus cum gratia praeventiente et praeparante voluntatem. At quid concursus commune habeat cum gratia adjuvante, dicemus Th. seq.

IV. Consequitur 3) actum deliberatum salutarem perperam spectari ut effectum duplicis diversaeque causae, quae sint voluntas et gratia. Sane causa actus deliberati salutaris est voluntas elevata, illustrata, inspirata: elevatio vero, illustratio et inspiratio sunt aliquid ipsius voluntatis, non sunt quiddam seorsim ab ea valens existere, sed sunt modi ipsius; causa proinde actus salutaris est voluntas speciali modo, h. e. supernaturaliter modificata; atqui subiectum quod agit et modus secundum quem agit, non sunt duae diversaeque causae: ergo.

Hinc colliges etiam negari posse et debere suppositum in ea questione, qua quaeritur utrum in illustratione et inspiratione gratia et facultas agant simul, an ordo quidam prioritatis inter eas sit, et utrum prior sit gratia an facultas; haec enim quaestio locum habere potest, cum duae reapse sint causae, quae agant. Quomodo ex. gr. potest esse prior gratia illustrationis et inspirationis, quam facultas; cum ipsa illustratio et inspiratio sint actus elicitii a facultate? sunt quidem priores actu deliberato, qui effectus est gratiae.

V. Si autem 4) consideretur causa, quae voluntatem elevat, illustrat et inspirat et cum ea concurret, tunc profecto duplex diversaeque causa distingui potest et debet actus deliberati salutaris, voluntas nimirum et Deus. Utrique autem causae totus effectus adscribendus est, voluntati quidem agenti secundum

vires gratuito acceptas; quia secundum has vires est principium completum eiusdem: Deo autem tum mediate, quia causa est harum virium in voluntate, tum immediate; quia concursu suo, qui heic est concursus in ordine supernaturali, efficit immediate actum cum voluntate viribus suis utente.

VI. Solent Theologi quaerere utrum natura sit nec ne causa partialis cum gratia actus salutaris. Duplici ratione causa dicitur partialis; partialitate *causae* et partialitate *effectus*. Duplici scilicet ratione potest aliquid constitui partialis causa effectus. Primo partialitate effectus, ita ut pars effectus ab una causa, pars ab altera causa procedat. Secundo partialitate tantum causae, ita ut in totum effectum utraque quidem influat, at neutrius vis, quae exercitur, sit seorsim sufficiens ratio effectus, sed una effectum totum producat, quatenus cum altera operatur.

Porro adverte quaestionem ita frequenter institui, ut comparetur voluntas cum gratia, quam comparationem iam 3) improbavimus. Quaestio tamen fieri potest maiori perspicuitate, si voluntas cum Deo comparetur. Quaestio quidem nunc est nobis de actu deliberato, utrum quoad illum voluntas sit causa partialis, verum quoniam eadem quaestio fieri potest quoad actus indeliberatos et huius quaestionis solutio ad illius quoque solutionem conducere potest; de hac primum aliquid dicendum est nobis.

Igitur 5) cum actus primi indeliberati supponant (prioritate naturae) elevationem naturae a Deo factam et Dei activam excitationem actuum eorumdem: natura comparanda est cum Deo, qui eam active elevat et excitat in natura actus indeliberatos. Iam vero Deus, qui ita supernaturaliter agit in natura, est 1) totalis causa elevationis totalitate effectus et causae: 2) quod actus vero quos excitat, non est totalis causa totalitate causae horum actuum; qui, eo quod vitales sunt, postulant procedere intrinsece a natura. Quare ad existentiam horum actuum confert activitas naturae elevatae, confert activitas Dei elevantis; neutra autem seorsim produceret effectum. Utraque ergo est causa partialis. Utraque porro totum effectum producit *totalitate effectus*. Nam quidquid in actu est attingitur ab activitate naturae operantis cum Deo et pariter attingitur ab activitate Dei operantis in natura. Actus enim totus quan-

tus est, et est vitalis et est supernaturalis. Quia vero neutra effectum attingit *totalitate causae*; utraque est causa partialis *partialitate causae*. Neque mirum tibi sit Deum esse causam partialem alicuius effectus; hoc enim non derogat eius dignitati, quemadmodum eidem non derogat quod causae secundae aliquid reapse activitate sua efficiant. Praeterea locum quoque habet Dei concursus generalis, de quo Molina in Concordia. Disp. XXVI. »Cum dicimus neque Deum per concursum universalem, neque causas secundas esse integras, sed partiales causas effectuum, intelligendum est de *partialitate causae*, ut vocant, non vero de *partialitate effectus*: totus quippe effectus et a Deo est et a causis secundis; sed neque a Deo neque a causis secundis ut tota causa, sed ut a parte causae, quae simul exigit concursum et influxum alterius.»

Haecenus de quaestione quoad actus indeliberatos.

Quoad actus vero salutare deliberatos, hi supponunt voluntatem elevatam et instructam illustratione ac inspiratione; illorum enim actuum causa est, ut diximus, voluntas elevata, illustrata et inspirata. Cum ergo 1) elevationis, illustrationis et inspirationis auctor sit Deus, ipse quoque cum voluntate, quam elevat, illustrat et inspirat, causa huiusmodi actus dicendus erit, quatenus causa est elevationis, illustrationis et inspirationis: et sic est causa mediata Deus actus deliberati salutaris. Praeterea Deus causa est actus, prout concurrat cum voluntate his viribus instructa operante: et sic est Deus causa immediata actus deliberati; concursus enim est immediatus. Cum vero quaeritur an Deus sit causa totalis *totalitate causae* actus salutaris, spectatur concursus Dei; quia tunc quaestio habet locum, cum duae causae simul operantur. Porro prout concurrat Deus, est causa immediata partialis *partialitate causae*; quia ipse solus non facit nec facere potest actus huiusmodi, qui debent ne dum vitaliter procedere a vivente, sed et determinari a voluntate libera.

Quare ex his liquet voluntatem humanam, si ea comparetur cum Deo cooperante, quoad omnes actus salutare causam eorum esse partialem partialitate causae.

Haecenus consideravimus naturam operantem simul cum Deo.

VII. At 6) quando instituitur quaestio utrum effectus, qui

est actus salutaris, sit totus tribuendus gratiae sive Deo, an partim gratiae, partim voluntati, potest etiam ita comparatio institui, ut ex una parte ponatur voluntas prout est natura sola, secundum quam distinguitur et opponitur gratiae et consideretur quid per se possit voluntas sola sibi permessa, ex altera vero parte ponatur gratia, non quidem sola, quae esset abstractio quaedam, sed gratia cum natura, seu natura aucta gratiâ. Quae quidem comparatio est legitima; nam natura quidem potest esse sola et sola operari; potest ergo distingui a se ipsa elevata: gratia autem non operatur nisi in natura et cum natura; quocirca cum gratia spectatur, quae realiter operatur, nequit in consideratione gratiae praescindi a natura. Iam vero si hoc modo comparatio instituatur, *natura sola comparatur secum ipsâ elevatâ, illustratâ, inspiratâ*. Ita autem comparatione instituta, merito dici potest: totus effectus est gratiae, nihil est naturae. Nam cum effectus negatur prorsus esse naturae, non excluditur ab eius efficientia natura simpliciter, sed *natura sola*; porro natura sola nihil profecto potest in ordine salutari. Ea ergo formula nihil aliud significatur quam impotentia physica et absoluta naturae ad eosdem actus. Et significatur proinde ideo existere in nobis actus salutes, quia natura gratuito elevatur, quia gratuitis illustrationibus voluntas hominis praeparatur et praeparata adiuatur. Quae est doctrina asserta a Patribus, qui ea formula sunt usi.

Adverte alia ratione quoque dici posse *totum esse Dei*; quia Deus ipsam naturam viresque naturales dedit et conservat: sed non hoc modo spectatur Deus a Patribus, qui totum Deo tribuunt. Nam Patres totum Deo adserunt in ordine salutis propter gratiam, qua operatur in nobis; iidem vero a censu gratiae excludunt naturam, sese pelagianis opposcentes, qui ideo Deo bonum opus nostrum adserbant, quia Deus dedit naturam; sed Deum Patres considerant gratuito et supernaturaliter operantem in natura. Atque hoc quoque modo a nobis Deus in hac quaestione, ut advertenti liquere potest, consideratur. Ceterum cum Patres totum Deo tribuunt, id praecipue intendunt docere quod omnis actio bona etiam initium Fidei est opus gratiae Dei; ut proinde nihil nobis asseramus sed totum Deo demus, qui voluntatem praeparat adjuvandam et adjuvat praeparatam.

THESIS XVIII.

Gratia actualis interior multipliciter dividitur, nempe in excitantem seu vocantem et adjuvantem, in operantem et cooperantem, in praevientem et subsequentem, in antecedentem et concomitantem. Quemadmodum vero habita ratione unius eiusdemque actus salutaris, una eademque est gratia excitans, vocans, praeveniens, operans, antecedens, ita pariter una eademque est gratia adjuvans, subsequens, cooperans, concomitans. Imo haec altera non differt a priori nisi propter differentes habitudines, quas gratia habet ad actum salutarem prout ipse ponitur aut non ponitur; re autem gratia excitans et adjuvans, gratia operans et cooperans etc. idem sunt.

I. *Gratia excitans* est motio interior illustrationis et inspirationis facultatum elevatarum, qua homo a peccato, a torpore, a desidia vel inertiae statu excitatur ad pie agendum. Solet quoque appellari *gratia vocationis* vel *gratia vocans*, quia per illam vocamur ad exercitium virtutis. Diximus *motionem interiorem*: quamvis enim excitatio et vocatio extrinsecus quoque fieri possit; attamen cum gratia excitans simpliciter dicitur, gratia interior intelligitur. Gratia *adjuvans*, quae opponitur gratiae excitanti, sensu pressiore accipitur. Per se enim nomen gratiae adjuvantis, sicut et nomen adiutorii vel auxilii, cuius gratiae competere potest. Gratia ergo adjuvans speciatim sumpta est ea, qua voluntas iuvatur ad illud volendum et faciendum, ad quod per excitantem gratiam sollicitata fuit.

Utriusque gratiae mentio occurrit in Scripturis. 2. Timoth. I, 9. Qui nos vocavit vocatione sua sancta. Apocal. III, 20. Ecce sto ad ostium et pulso: si quis audierit vocem meam et aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum. Rom. VIII, 26. Spiritus adjuvat infirmitatem nostram. Psal. LXIX, 1. Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina. August. de pecc. mer. et rem. L. II, c. 18. »Quod ad Deum nos convertimus, nisi ipso excitante et adjuvante non possumus.» Bernardus De Grat. et lib. arbit. c. 13. »Conatus nostri et cassi sunt, si non adjuventur et nulli, si non excitentur.»

Discrimina inter utramque gratiam haec sunt. 1) Gratia

excitans est in nobis sine nobis, quatenus non pendet a nostra libera potestate quod excitemur aut vocemur; gratia vero adiuvens est in nobis et nobiscum, quatenus simul cum illa est liber consensus voluntatis; sine quo nequit gratia esse adiuvens. 2) Gratia excitans potest sola esse, quin sequatur gratia adiuvens; possumus enim non consentire vocationi: gratia autem adiuvens supponit gratiam excitantem; adiuvat enim voluntatem ad id volendum et faciendum, ad quod est vocata. Unde 3) munus gratiae excitantis expletur sola vocatione, etsi consensus voluntatis desit: munus autem gratiae adiuvantis expletur cum consensu voluntatis.

Perpende, cum dicitur gratia excitans, si nomine gratiae intelligitur Deus excitans, tum gratia *efficienter excitat*; at si nomine gratiae intelligatur vitalis ille actus elicitus a facultate ex virtute Dei, tum gratia *formaliter excitat*, est enim ille actus ipsa formalis vocatio seu excitatio.

II. Gratia *operans* et *cooperans* ita distinguuntur ut *operans* dicatur illa, quae in nobis sine nobis aliquid facit: *cooperans* vero quae aliquid in nobis facit, consentiente simul libero arbitrio. »Operatio enim alienius effectus non attribuitur mobili, sed moventi; in illo ergo effectu in quo mens nostra est mota et non movens (h. e. non se determinans), solus autem Deus movens, operatio Deo attribuitur et secundum hoc dicitur *gratia operans*. In illo autem effectu, in quo mens nostra et movet et movetur, operatio non solum attribuitur Deo, sed etiam animae et secundum hoc dicitur *gratia cooperans*.⁽¹⁾ Ita s. Thomas I. II^{ae}, q. CXI. a. 2. (1) Gratiae operantis appellatio occurrit Philip. II, 13: Deus est qui operatur in vobis velle et perficere: *cooperantis* Marci XVI, 20: praedicaverunt ubique Domino cooperante. Utramque Augustinus tradit De Grat. et lib. arb. c. 17. »Quis istam, etsi parvam dare ceperat caritatem, nisi ille qui praeparat voluntatem et *coope-*

(1) Adverte Scholasticos veteres (vide s. Thomam I. c. et Magistrum II. d. 26) divisionem hanc gratiae quoque habituali aptare ita, ut gratia operans sit gratia habitualis sanctificans, nobis citra merita collata; gratia cooperans sit eadem gratia, prout est principium operis meritorii, quod ex libero arbitrio procedit. Penes recentiores scholasticos alius usus loquendi invaluit. Id prae oculis habendum est, cum Doctores scholastici leguntur.

rando perficit quod operando incipit? Quoniam ipse ut velimus *operatur incipiens*, qui volentibus *cooperatur perficiens*; utque velimus *sine nobis operatur*; cum autem volumus et sic volumus, ut faciamus, *nobiscum cooperatur*: tamen sine illo vel *operante* ut velimus, vel *cooperante* cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus.⁽¹⁾

Quaeritur quatenam sit gratia cui competit nomen *operantis*, et cui *cooperantis*. Non una est sententia theologorum. Quidam enim operantem gratiam eam dicunt, quae in quadam operationum serie concurrat ad primum deliberatum consensum, cooperantem vero, quae ad ceteras subsequentes operationes concurrat (vide Bellarm. De Grat. et lib. arb. L. I. c. 14.). Alii docent operantem gratiam esse, quae operatur in nobis liberam intentionem finis, cooperantem, quae efficit mediorem electionem (ita refert Ripalda De Ente super. D. CXII, Sect. 2. n. 10.). Alii cum s. Thoma I. c. operantem gratiam dicunt, qua Deus operatur actum interiorem, cooperantem, qua operatur actum exteriorem imperatum a voluntate. Tandem alii operantem gratiam eandem volunt esse ac excitantem atque cooperantem eandem esse ac adiuvantem. Ita Ruiz De Providentia Tract. IV. Disp. 29. Ripalda I. c. pluresque alii. Iam vero si res per se consideretur, nulla est ex his sententiis, quae non sit probabilis; nihilominus cum gratia actualis dividitur in operantem et cooperantem, si rationis loquendi Augustini et Synodi Tridentinae ratio habeatur et *gratia operans* presse accipiat prout opponitur cooperanti, praeferenda est ultima sententia. Sane iuxta Augustinum in testimonio recitato, gratia operans ea est, quae incipit opus salutare; est ergo prima gratia: at prima gratia est gratia excitans seu vocans; gratia cooperans et contrario est ea, quae gratiam incipientem seu excitantem sequitur et cum voluntate libere consentiente operatur: atqui haec est gratia adiuvens. Ergo. Item Conc. Trident. Sess. VI. c. 5: ait »iustificationis exordium in adultis sumendum esse a Dei vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocantur; ut... per eius *excitantem atque adiuvantem gratiam* ad convertendum se ad suam ipsorum iustificationem eidem gratiae libere *assentiendo disponantur*." Cum assentimus gratiae excitanti, ea existit adiuvens, ei autem assentientes cooperamur; porro si ei nos cooperamur,

ipsa quoque nobiscum cooperatur: ergo gratia cooperans est gratia adiuvans et gratia operans est gratia excitans. »Ipsa gratia voluntatem praevenit praeparando ut velit bonum et praeparatam adiuvat ut perficiat. Haec est gratia *operans* et *cooperans*. Operans enim gratia praeparat hominis voluntatem, ut velit bonum: gratia *cooperans* adiuvat ne frustra velit.” Magister in II. D. 25. in fine, et in initio 26.

Et re quidem vera si divisio fiat inter gratiam operantem et cooperantem, ea erit proprie gratia operans, quae nullo modo est cooperans, sed tantum operans; ea autem erit cooperans quae non est tantum operans, sed quovis modo etiam cooperans: atqui sola gratia excitans est tantum operans, gratia adiuvans est semper cooperans; ergo eadem est gratia excitans et operans eademque gratia adiuvans et cooperans.

III. Gratiae *praevenientis* et *subsequentis* mentio frequens est. Psal. LVIII, 11. *Misericordia eius praeveniet me.* Psal. XXII, 6. *Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitae meae.* Utriusque Augustinus meminit De nat. et grat. C. 31. »Praevenit ut sanemur, subsequitur ut etiam sanati vegetemur.” Atque Ecclesia in Oratione Dominicae XVI. post Pentecosten: »Tua nos quaesumus Domine gratia semper et *praeveniet* et *sequatur* ac bonis operibus iugiter praestet esse intentos.”

Non una rursus est sententia theologorum circa subiectum utriusque appellationis. Etenim praeterquam quod quidam volunt hac divisione dividi gratiam habitalem ita ut praeveniens dicatur, prout citra nostra merita nos sanctificat, subsequens vero prout principium est meriti in operibus, quae deinceps fiunt; ii quoque qui hanc divisionem ad gratiam actualem referunt, non eodem modo eam accipiunt. Nam secundum aliquos *praeveniens* gratia dicitur ea series gratiarum actualium quae praecedit iustificationem, *subsequens* vero, quae iustificationem subsequitur. Atque affertur testimonium Fulgentii De Incarn. et grat. c. 11. »Praevenit impium, ut fiat iustus, subsequitur iustum, ut non fiat impius.” Alii volunt vel *praevenientem* esse gratiam, quae operatur interiori actu, *subsequentem*, quae auxilium praebet ad executionem operis, ad quod voluntas consentit, vel *praevenientem* gratiam esse eam, quae datur ad quemdam primum actum, *subsequentem*, quae datur ad perficiendum

id quod per illum actum inchoatum est. Id Augustinus indicasse videtur Enechir. c. 32. »Nolentem praevenit, ut velit; volentem subsequitur, ne frustra velit.” Alii generalius, cum gratiae plures sint, et continuata serie se excipiant, eam praevenientem dicunt, quae in serie gratiarum aliam praecedit, subsequentem quae subsequitur, ita ut eadem gratia prout comparatur cum alia aut praecedente aut subsequente sit subsequens, vel praeveniens: s. Thomas I. II. q. CXI. a. 3. Alii tandem eandem volunt esse gratiam praevenientem ac excitantem, eandem subsequentem ac adiuvantem. Cf. Ripalda I. c.

Porro idem nobis dicendum occurrit ac in altera divisione. Per se huiusmodi appellationes accomodari possunt omnibus membris divisionum, quas proferunt theologi. Advertimus tamen 1) nomine gratiae praevenientis significari a Tridentina Synodo gratiam excitantem l. c. ait enim »iustificationis exordium in adultis a Dei per I. C. praeveniente gratia sumendum esse h. e. ab eius vocatione” etc. Advertimus 2) appellationem praevenientis nulli magis competere quam excitanti; haec enim praevenit omnem voluntatis consensum. Ergo gratia excitans propriissime dicitur praeveniens et si unum idemque opus consideretur, eadem est quoad illud gratia excitans et praeveniens. Si autem praeveniens est eadem ac excitans, subsequens quae contra praevenientem dividitur, eadem erit ac illa, quae contra excitantem dividitur, h. e. adiuvans. Praeveniens ergo gratia et subsequens ratione habita unius eiusdemque operis, ita definiiri possunt, ut praeveniens dicatur quae voluntatem praeparat ut bonum velit, subsequens, qua voluntas praeparata vult actu bonum. Praeveniens vero altera est *pure praeveniens*, quae scilicet in quadam gratiarum serie prima est sitaque in actibus deliberatis, altera est simpliciter *praeveniens*, quae voluntatem praeparat ad opus.

IV. *Antecedentis* et *concomitantis* gratiae mentionem facit Tridentinum Sess. VI, c. 16. Christum inquiring influere in iustificatos virtutem, quae bona opera semper antecedit et comitatur et subsequitur.” Ubi vides *subsequentem gratiam* accipi altero vel tertio ex prioribus sensibus, quos modo explicavimus. Antecedens enim et comitans per se satis clare significant tum eam gratiam quae praevenit et excitat tum eam quae adiuvat et cooperatur; nec ulla est hac in re nova

quaestio; quare quaestio, quae occurrere posset, est eodem modo solvenda ac praecedentes.

Itaque expositae sunt divisiones usu tritae gratiae actualis probatumque est quod, si saltem unius eiusdemque operis, ad quod gratia refertur, ratio habeatur; eadem gratia sunt gratia excitans, operans, praeviens et antecedens; eademque rursus gratia sunt gratia adiuvens, cooperans, subsequens et comitans. Ita Vasquez iuxta Patrum doctrinam in I^a II^{ae} disp. CLXXXV. c. 9.

V. Verum quamvis inter has identitas realis existat, formalitates tamen his nominibus expressae non sunt prorsus eadem, quae est ratio multiplicationis nominum. Sane cum *excitans* aut *vocans* dicitur, significatur proprium munus huius gratiae, sive eius ratio formalis; cum dicitur *operans*, significatur eius specialis habitudo ad causam suam, qui est Deus; cum dicitur *praeviens* aut *antecedens*, significatur eius habitudo ad subiectum, cui absque eiusdem consensu confertur. Item cum dicitur gratia adiuvens, cooperans, comitans, significatur quidem liber consensus voluntatis, quae cum gratia agit; sed cum gratia *adiuvans* dicitur, significatur speciatim eius necessitas, cum dicitur *cooperans* significatur cooperatio eius influxus in actum; cum dicitur *comitans*, significatur speciatim libera potestas voluntatis. Cum vero dicitur *subsequens*, significatur eius habitudo successione ad gratiam praevientem.

VI. Dicimus praeterea eandem re esse ac tantum ratione differre gratiam, quae hac multiplice appellatione refertur; eandem nempe realiter esse gratiam sive excitantem et adjuvantem, sive operantem et cooperantem et ita porro, si unius eiusdem actus, ad quem concurrunt, ratio habeatur; distingui autem tantummodo propter diversas habitudines diversosque effectus eiusdem gratiae. Ita et Vasquez l. c. et l. p. disp. XCVIII. c. 2. Loquimur autem de gratia adjuvante, quae posita est in actu vitali, vel illum quoque includit. Non intelligimus solam operationem Dei, quae post excitatam voluntatem accedit concurrens eidem operanti: quod quidem aliqui nomine gratiae adjuvantis intelligunt. Illud autem sic probamus. Gratia excitans complectitur intrinsecam elevationem facultatum ad ordinem supernaturalem, actus vitales intellectus et voluntatis

indeliberatos; gratia enim excitans est in nobis sine nobis: iam vero elevatis facultatibus animi ad ordinem supernaturalem h. e. expeditus animus ad agendum secundum potestatem obedientialem et instructus actu, per illuminationem et inspirationem, determinata cognitione determinataque actuali propensione, convenienti ordini supernaturali, potens est illud velle et agere, ad quod per illustrationem et inspirationem flectitur, atque ita potens est ut, praeter necessarium semper ad quamvis actionem concursum, nihil aliud requiratur ut possit agere. Est enim complete constitutus in actu primo in ordine supernaturali; quemadmodum completus actus primus voluntatis in ordine naturali constituitur vi naturali et actu indeliberato sequente cognitionem. Iam vero cum potens sit velle et agere voluntas, ea quod libere vult agit; at tunc principium huius actus est facultas elevata et instructa illustratione tali talique inspiratione, quae in actum liberum influunt; ideo tunc gratia excitans suum sortitur effectum et fit adjuvens, quia per eam voluntas agit. Idcirco eadem reapse est gratia excitans et adjuvens. Ita profecto explicat Vasquez loco mox citato. Quare et s. Thomas I. II. q. CXI, a. 2. ad 4. »Eadem est gratia operans et cooperans, sed distinguitur secundum diversos effectus." Et art. 3. ad 2. Gratia non diversificatur per hoc quod est praeviens et subsequens, secundum essentiam, sed solum secundum effectus: sicut et de operante et cooperante dictum est." In summa gratia praeviens eadem re est ac gratia sufficiens, gratia adjuvens eadem est ac gratia, quae evadit efficax: quicumque contendit gratiam efficacem esse eandem ac illam, quae propter dissensum voluntatis potuit manere pure sufficiens, concedere quoque debet quod nunc defendimus et argumenta, quae illud probant nosque suo loco afferemus, id pariter evincunt.

Et sane si praeter illustrationem et inspirationem praevententem requireretur aliquid aliud in voluntate ut actus liber et meritorius sit; hoc vel esset aliquis actus vitalis vel qualitas aliqua non vitalis: atqui non primum; quia actus vitalis adest, quo illustratio et inspiratio continetur, non alterum; quia iam probavimus perperam intrudi has qualitates: ergo.

VII. Dices postulari concursum Dei, quae est gratia adju-

vans. Respondeo, gratiam adiuvantem non esse nisi ad bonum, concursum Dei esse ad quemcumque actum; praeterea gratiam adiuvantem esse aliquid creatum in nobis ex Deo utique profectum, per quod facultas in ordine supernaturali constituitur in actu primo expedita ad actum secundum et quo agit facultas cum vult. Sicut vero in ordine naturali causa creata etiam in actu primo non venit ad actum secundum nisi concurrente Deo, ita et in ordine supernaturali idem cogitandum est. Concursus vero Dei (qui in Deo est voluntas efficax ut sit actus, si voluntas agit, qua de re alibi) nihil reale ponit in creatura nisi actum ipsum seu effectum causae secundae; id vero pro utroque ordine valet sive naturali sive supernaturali; quoniam et in hoc habemus causas in actu primo expeditas ad actum et agentes. Concursus ergo in ordine supernaturali ad actum salutarem (*) supponit voluntatem constitutam in actu primo, ideoque instructam gratia excitante. Cum voluntas ope eius gratiae ipsi inhaerentis agit, divinus quoque concursus adest; at nihil ponit in creatura quod spectet ad actum primum, sed tantum ponit simul cum voluntate elevata actum secundum, sicut in ordine naturali ponit actum secundum simul cum facultate naturali naturaliter praeparata. Voluntas vero elevata eliciens actum secundum iam profecto est voluntas instructa gratia adiuvante; ideoque alia est gratia adiuvans, aliud Dei concursus.

Itaque si sermo sit de gratia creata, de qua reapse loquimur, eadem est gratia excitans et adiuvans eademque proinde operans et cooperans etc., quod demonstrandum erat.

Dices gratiam adiuvantem debere esse simul cum opere bono, quod per eam fit; at gratia praeveniens non est simul, sed antea; praevinit enim. Respondeo gratiam praeveniens praevire utique ac praeparare voluntatem, sed eandem gratiam non deserere voluntatem, cum voluntas agit. Sane elevatio facultatis non cessat: motus indeliberati intellectus et voluntatis simul sunt cum deliberato, quod ex eo patet quod cum aliquid eligimus, eligimus quia novimus illud bonum et quia placet

(*) Concursus iste Dei cum ad omnem actionem creaturarum requiratur, etiam pro actibus indeliberatis eliciendis postulatur, quibus gratia pure praeveniens continetur.

ac noscentes id et complacentes in eo (quae notitia et complacentia fuerint actus indeliberati a Deo excitati) eligimus: ergo.

Differunt vero hae gratiae ratione. Nam 1) gratia excitans, operans, praeveniens se habet ut facultas in actu primo: gratia autem adiuvans, cooperans, subsequens, ut eadem facultas in actu secundo. 2) Gratia excitans, operans, praeveniens, posita in actibus indeliberatis ad facultatem spectat physice et necessario agentem: gratia autem adiuvans, cooperans, concomitans ad facultatem spectat semper libere et moraliter agentem. 3) Effectus gratiae excitantis (qui effectus proprie dici potest si Deus excitans et operans spectetur) est actus indeliberatus saltem per se; effectus vero causae adiuvantis est actus deliberatus. Dico *per se*, quia (ut vidimus Th. XII) etiam actus deliberatus potest habere rationem gratiae, quae sit principium operis alterius meritorii. Hinc 4) gratia excitans, operans, praeveniens, antecedens quoad suum proprium et formalem effectum, efficax est quamvis consensus liber non sequatur, secus autem gratia adiuvans, cooperans, comitans, subsequens, quae sine eo esse nequit.

VIII. Contendit Suarez (De Gratia L. III, cc. 13, 16.) gratiam adiuvantem distinguere ab excitante. Et quidem quae affert c. 13. non probant nisi eam distinctionem rationis, quam nos defendimus. Nam ratio eius est, quia gratia excitans datur homini, antequam libere operetur, adiuvans vero non nisi cum operatur. Verum quemadmodum non est aliud et aliud principium operationis in ordine naturali sive cum est in actu primo sive cum est in actu secundo, ita non est alia realiter gratia, quae praecedit assensum et alia, quae ipsum producit. Addit Suarez Concilium Tridentinum Sess. VI. c. 5. duplicem gratiam distinguere, *excitantem* et *adiuvantem* ac multoties eas duas repetere atque duplex officium voluntatis distinguere, *assentiendi* nempe gratiae illique *cooperandi*, quae officia ad duplicem gratiam referenda sunt; assentitur enim excitanti et cooperatur adiuvanti. Verum et haec non duplicem re gratiam, sed duplex munus gratiae probant, quae tum est excitans tum etiam, nobis cooperantibus, adiuvans: cooperantes autem illi utique assentimus, h. e. cum recipimus et secundum eam agimus. Quare ex his non videretur Suarez docere duas esse gratias realiter distinctas sed solum ratione excitantem et

adiuvantem: quod enim dicit gratiam adiuvantem esse speciale beneficium; id quidem verum est, sicut maius est bonum potentia cum actu, quam potentia sola, sed id non probat duas esse realiter gratias (gratiam dicimus, quae est principium actionis salutaris). Est etiam maius beneficium gratia adiuvans prae sola excitante, si comparatur cum divina praedestinatione gratiae sub scientia conditionata, de qua re suo loco. At idem Suarez c. 16. docet ita gratiam adiuvantem addere novum auxilium et beneficium, ut id, quod addit gratia adiuvans ultra excitantem, sit aliquid realiter ab hac distinctum. Ratio est, quia gratia adiuvans addit realem influxum in consensum deliberatum voluntatis, hic autem influxus realiter distinguitur ab actu gratiae excitantis: ergo. Probat minor; quia motus gratiae excitantis et actus deliberatus voluntatis vel intellectus realiter distinguuntur; sed hic influxus gratiae adiuvantis est idem realiter cum actu deliberato, quia nihil est aliud quam actio eius prout ab aliquo supernaturali principio procedit: ergo. Scilicet motus gratiae excitantis, qui nihil est aliud quam ipsa gratia excitans sita formaliter in actu sive motu indeliberato, differt utique ab actu deliberato: sed hic actus deliberatus ab illo dependet et eius vi fit; pendet enim et fit a voluntate elevata, illustrata et inspirata ac sic in actu primo perfecte constituta: fit quidem concurrente Deo, sed ut iam monimus, concursus nihil ponit quoad constitutionem actus primi. Certum est autem quod *rô* esse in actu primo completo et *rô* esse in actu secundo non differunt secundum plus et minus virium ad agendum, sed solum secundum effectum, qui sit vel non sit. Itaque influxus, a quo actus deliberatus procedit, est influxus gratiae praevientis, quem influxum cave ne credas esse aliquid distinctum realiter ab ipsa gratia influente: re enim non est nisi actus salutaris positus vi gratiae praevientis, quae sic evadit adiuvans h. e. causa actus.

Ex eo autem factum est ut Suarez has duas gratias realiter distinxerit, quia gratiam excitantem censet moraliter tantum influere in voluntatem; dum e contrario gratiae adiuvanti physicum influxum asserit. At gratia excitans eadem est ac gratia praeviens et operans, complectitur enim elevationem facultatis, illustrationem, inspirationem, quibus praeparatur voluntas et vires ei conferuntur ad agendum.

IX. Dedimus in hac thesi definitiones gratiae excitantis, operantis, praevientis etc. iuxta communem sensum Scholae. Eas tamen, quas praepotavimus, improbat Iansenius (De Gratia Christi L. IV. c. 17.) contendens eas esse alienas a mente Scripturae, Patrum et Ecclesiae. »Nam, ut ipse inquit, Scholastici illi (ii nempe quos secuti sumus in harum divisionum notionibus tradendis) praevientes gratias et excitantes omnes illas esse putant, quae potentiae voluntatis sive nolenti sive iam volenti sive aversae sive iam conversae sive infirmae sive perfectae, ad volendum actu faciendumque praevis tribuuntur. Ex quibus tamen sola illa praeviens, operans, excitans in antiquorum sensu est, quae ex nolente volentem, ex aversa conversam, ex iniusta iustam facit. Adiuvantes vice versa, cooperantes ac subsequentes Scholastici nominant gratias illas omnes, quae post indeliberatos motus voluntati immissos in efficiendum consensum voluntatis sive primum sive quoslibet alios per totam vitam cum ipsa potentia voluntatis influunt et concurrunt. Cum tamen Patres nullas gratias subsequentes aut cooperantes aut adiuvantes vocent, quae cum potentia voluntatis sese primum a tenebris ad lumen, a creatura ad creatorem, ab iniustitia ad iustitiam convertente, sive praevieniendo sive comitando ac simul influendo concurrunt. Omnis enim ista gratia, qualiscumque fuerit... excitans dicitur." Verum monemus 1) sensum probatum Iansenio iam Scholasticis fuisse notum et a pluribus adhibitum et a nobis quoque allatum. 2) Sensum improbatum a Iansenio, si modo praecisio fiat ab appellationibus, quibus effertur, doctrinam veram, obiectumque reale continere; verum est enim pro quocumque actu gratiam Dei nos praevinire nobisque cooperari. Quare 3) quaestio erit aliqua de vocibus. Sed praeterea 4) falsa sunt quaedam, quae heic affirmat Iansenius. Itane vero gratia operans antiquorum more non dicitur nisi ea, qua ab iniustitia ad iustitiam voluntas convertitur? Quomodo ergo dixit Apostolus Philipp. II. 13. Denique *operari* in nobis ne dum velle, quod ad conversionem posset Iansenius referre (quamvis perperam; si contextus perpendatur), sed et perficere, quod voluntatem iam conversam supponit? Et Augustinus cur dixit de Grat. et lib. arbit. c. 17. »Sine illo (h. e. Deo) vel operante ut velimus vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil

valemus?" Quae generalissima sunt omnemque actum bonum istorum complectuntur. Rursus, si gratia praeveniens, antiquorum more, solam eam gratiam significat, qua, nullo praecedente merito, a peccato ad iustitiam convertitur voluntas, cur Ecclesia fideles omnes orare docet: = Actiones nostras quaesumus Domine aspirando praeveni et adiuvando prosequere = atque = Tua nos, quaesumus Domine, gratia semper praeveniat et sequatur ac bonis operibus iugiter praestet esse intentos? = Cur Caelestinus in Auctorr. Sedis Apost. c. 12. ait: «Non dubitamus a Dei gratia omnia hominis merita praeveniri, per quam fit ut aliquid boni et velle incipiamus et facere» nempe singulos actus bonos Dei gratia praevenit. Neque alienus est ab hoc usu Augustinus, qui Oper. imperf. L. I. c. 95. gratiam praevenientem vocat eam, per quam Apostolus dicit quod Deus operatur in vobis et velle; porro Apostolus fideles alloquens hoc argumento eis animum addit ad operandum suam salutem; est ergo gratia, quae iam conversis datur. Itaque, quoniam sensus iis appellationibus a Scholasticis subiectus verus in se est et usurpatio earum appellationum pro eodem significando frequens est satis in Scholis et antiquis etiam usitatus et ab Ecclesia probatus, non est cur huiusmodi usus loquendi improbetur.

Rursus Iansenius ibid. c. 12. improbat explicationem communiter traditam a Theologis illius phrasim, quae occurrit penes Augustinum aliosque Patres, qua munus gratiae praevenientis designatur, nempe Deum in nobis *sine nobis* operari, quod ita explicant Theologi h. e. sine nobis *libere cooperantibus*, quamvis physice agentibus h. e. actum vitalem elicientibus. Vult enim Iansenius ita accipienda esse, nimirum *sine nobis merentibus*, ut meritum praecedens quodvis excludatur. Verum etsi verum sit primam gratiam praevenientem meritum quodvis excludere, negamus tamen eam phrasim ita accipiendam esse, ut vult Iansenius. Sane perpendantur verba Augustini iam citata. »Ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens: utque velimus sine nobis operatur, cum autem volumus et sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur.» Manifestum est ex contextu ea verba *sine nobis* ita integranda esse h. e. *sine nobis operantibus*, ut oppositio existat cum eo, quod de Deo dicitur: *operatur*, cui opponitur

in primo inciso *cooperatur*; *is operatur* vero oppositum *is cooperatur* h. e. *operatur nobiscum operantibus*, est *operatur sine nobis operantibus*: rursus haec integratio requiritur ut ea phrasim in altero inciso *sine nobis operatur*, oppositionem habeat cum alia, quae subditur: *nobiscum cooperatur*, quae certa supplenda est; *nobiscum operantibus*. Tam vero *operatio nostra* optime quidem significat exercitium libertatis, in quo propria hominis operatio consistit, nullo modo autem significat meritum quodvis nostrum. Iure ergo Theologi ita accipiunt verba *sine nobis*, ut significant *sine nobis libere operantibus*.

CAPUT II.

De Gratia actuali necessaria hominibus lapsis.

Demonstraturi divinae gratiae necessitatem pro hominibus lapsis, initium ducimus ab instituenda quaestione: quid humana natura lapsa possit per se sola; inde enim fiet ut clarior et distinctior informari possit conceptus necessitatis gratiae, cum ea demonstrabitur: praeterea errores nonnullos circa potestatem naturae refutare licebit.

ARTICULUS I.

DE POTESTATE NATURAE AD ACTUS ORDINIS NATURALIS.

THESIS XIX.

In ipsa natura intellectus humani positum est, ut per solas naturae vires sit ei impossibile cognoscere veritates sibi naturales omnes simul collectivae sumptas. Inest vero per se intellectui hominis lapsi potestas physica cognoscendi quaslibet veritates sibi naturales distributive acceptas tum quaslibet partiales collectiones earum. Haec autem physica potestas quoad plura intelligibilia naturalia tum in pluribus intellectibus tum in omnibus per accidens prohibetur physice ab actu conjunctaque est cum impotentia quadam morali cavendi semper errores.

I. Veritates simpliciter naturales sunt eae, quae possunt circa creatas substantias rerum earumque proprietates, modos